Yliopistojen harjoittelukoulujen lausunto sivistysvaliokunnalle 19.4.2024 koskien Pisa-mittausten laskevien tulosten taustalla vaikuttavista tekijöistä

Oppimistulosten laskuun on julkisuudessa tuotu esiin paljon erilaisia syitä, joista useat kyteytyvät lasten ja nuorten kouluajan ulkopuolella tapahtuneisiin muutoksiin. Esimerkkeinä näistä luku- ja liikuntaharrastuneisuuden väheneminen, lyhytjännitteisyyden ja impulsiivisuuden kasvaminen älylaitteiden liiallisen käyttämisen seurauksena. Olemme huolestuneina seuranneet median tapaa käsitellä taustalla vaikuttavia tekijöitä ilman tutkimusperustaista tietoa, jolloin lukijalle voi syntyä harhaanjohtava käsitys mm. teknologian tai oppimisympäristöjen vaikutuksista. Viimeisen 20 vuoden aikana tapahtunutta tulosten laskua ei korjata nopea tempoisilla toimilla vaan tarvitaan pitkäjänteistä tutkimukseen perustuvaa tietoa.

Yhteiskunnalliset tekijät

Yhteiskunnalliset muutokset ja opettajien yhteistyö ovat olennaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat koulujen toimintaan ja oppilaiden menestykseen pitkällä aikavälillä. Seuraavana muutamia nostoja näistä.

1. **Yhteiskunnalliset muutokset:**
    - Peruskoulu rakennettiin vastaamaan 1970 -luvun yhteiskunnallista tilannetta ja sen tuoma etu opetuksen pedagogisiin innovaatioihin ei enää tuo lisähyötyä 2000-luvulla vaan tarvitaan uusia innovaatioita ja pedagogisia ratkaisuja sekä rohkeutta tehdä ratkaisuja.
    - Koulu on oppilaan käyttöliittymä ympäröivään yhteiskuntaan (Venla Bernelius). Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset, kuten teknologian kehitys, globalisaatio ja demografiset muutokset, vaikuttavat suoraan koulujen arkeen.
    - Mm. teknologia ja tekoäly ovat muuttaneet ja muuttavat oppimisympäristöjä sekä oppimisen tapoja. Koulujen on sopeuduttava tähän muutokseen tarjoamalla ajantasaista teknologista osaamista tukemalla oppilaiden digitaalisia taitoja.
    - Jossain määrin on kyse koulutukseen, kouluihin ja opettajiin liittyvien **asenteiden muutoksesta**. Koulutusta ei nähdä enää yhtä tärkeänä tekijänä nuorten tulevaisuutta koskevissa suunnitelmissa kuin aiemmin. Jos näin on, vanhempien asenteet eivät samalla tavalla tue koulun tavoitteita tai arvosta opettajan tekemää työtä yhtä paljon kuin aiemmin.
    - Opettajien arvostuksen heikkeneminen vaikuttaa oppimistuloksiin. Jos kotona puhutaan negatiivisesti koulusta tai opettajasta, sillä on heikentävä vaikutus oppilaan oppimistuloksiin. Tämä voi heijastua voimakkaammin etenkin alimman osaamistason oppilaiden suorituksiin, jos kodin ja koulun arvomaailma poikkeaa merkittävästi toisistaan. Verrokkina Viro, jossa on edelleen vallalla vahva positiivinen asenne kouluttautumista kohtaan.
    - Valtakunnallinen ohjaus viimeisen 20 vuoden aikana on laskenut ja autonomiasta, mahdollisuudesta määritellä toimia itsenäisesti, niin kansallisella, opetuksenjärjestäjän, koulun kuin luokan tasolla on tullut pyhä normi, johon ei saa puuttua. Tämä on kasvattanut eroja alueen koulujen ja jopa koulun sisällä eri luokkien välillä alueen sosioekonomisesta taustasta riippumatta.

2. **Opettajien koulutus ja ammattitaito:** Opettajien koulutus ja jatkuva ammatillinen kehittyminen ovat keskeisiä tekijöitä. Opettajien osaamisen vahvistaminen on tärkeää.
    - Opettajien välinen yhteistyö on avainasemassa oppilaiden menestyksen, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta.
    - Yhteistyö mahdollistaa parhaiden käytäntöjen jakamisen, opetusmenetelmien kehittämisen ja oppilaiden yksilöllisen tukemisen.
    - Opettajien tulisi työskennellä tiiviisti yhdessä, jakaa tietoa ja oppia toisiltaan.
    - Huomioitavaa on, että muutos olisi ulotettava myös jo työssään olevien opettajien tasolle: pahimmillaan aiemmin opettajankoulutuksen saaneet opettajat ovat kouluttautuneet aivan erilaiseen yhteiskuntaan moninaisuuden näkökulmasta.
    - Myös jo pitkään työelämässä toimineiden opettajien olisi tunnistettava erilaisten oppilaiden tarpeet ja oppimistyylit sekä osata sopeuttaa opetusta tarpeita vastaavasti.

3. **Suomalainen opettajankoulutus** on ratkaisevassa asemassa tulevaisuuden taitojen ja laaja-alaisen osaamisen toteuttamisessa.
    - Inkluusio vaatii kaikilta opettajilta erityispedagogista osaamista. Ongelmia ei ratkaista pelkästään erityisopettajia kouluttamalla vaan kehittämällä myös luokan- ja aineenopettajakoulutusta.
    - Opettajankoulutukseen on Opettajankoulutusfoorumin kannanottojen mukaisesti sisällytettävä niitä elementtejä, jotka ovat luokan- ja aineenopettajien työssä tarpeellisia.
    - Luokan- ja aineenopettajien koulutus antaa erilaiset pedagogiset valmiudet, mikä voi näkyä nivelvaiheissa oppimisen haasteiden tai motivaation puutteena. Yhteistyön lisääminen jo opettajankoulutusvaiheessa tukee yhtenäistä koulupolkua ja oppilaiden hyvinvointia
    - Opettajankoulutuksen opetusharjoittelun tulee kytkeytyä vahvasti opetettavan kouluasteen opetussuunnitelmaan

Koulun arkeen liittyvät tekijät

Koulun tasolla viime vuosikymmenien muutos näyttäytyy entistä laajempana yhteiskunnallisena polarisaationa. Ylisukupolvinen syrjäytyminen tai koulutuksen merkityksen arvostamisvajeet heikentävät koulun aktiivisen ja osallistavan oppimiskulttuurin kehittymistä. Koulutuksen järjestämisen toteuttamisessa positiivinen diskriminaatio on välttämätöntä. Suomalaisen järjestelmän tulee varmistaa se, että kaikki oppilaat – asuinpaikasta riippumatta - saavat riittävät edellytykset oppia ja kehittyä.

Suomalaisesta koulutusjärjestelmää on kansainvälisten sopimusten mukaisesti kehitetty entistä inklusiivisemmaksi, jolloin oppilaiden yhdenvertaista osallistumista ja huomioimista koulutusjärjestelmässä on kehitetty. Kehityssuunta on oikea, mutta osa tehdyistä toimenpiteistä on ollut vääriä.

1. **Opetusmenetelmät ja -resurssit:** Koulujen arjessa tulisi kiinnittää huomiota opetusmenetelmiin ja -resursseihin. Laadukas opetus ja riittävät resurssit ovat avainasemassa oppilaiden menestyksen kannalta.

- Oppilasryhmän suuruus. Vaikka oppilaiden määrä ei sinällään takaa oppimistulosten kehittymistä, on selvää, että suuressa oppilasjoukossa yksilöllisen tuen tarjoaminen voi olla vaikeaa. Opettajalla on oltava aikaa yksittäisten oppilaiden henkilökohtaiseen ohjaukseen.
- Teknologian opetus ei toteudu tällä hetkellä tasavertaisesti. Tutkimusten mukaan n. 5 prosenttia opettajista käyttää päivittäin teknologiaa tai luo sen käyttöön mahdollisuuden opetuksessaan. Teknologia ei laske oppimistuloksia, opetuskäytössä se tukee oppimista ja toimii etenkin eriyttämisen välineenä.
- Opettajille on toteutettava systemaattista täydennyskoulutusta ja oppilaiden mahdollisuus käyttää laitteita on turvattava.
- Lisäksi on tärkeää panostaa **koulujohtamiseen** liittyvän koulutuksen uudistamiseen, jossa tavoitteena on koulujen yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen. Jaetun johtajuuden mallien ja sitoutuneen, oppivan kouluyhteisön rakentaminen vie niin ikään kohti parempia oppimistuloksia.

- Koulun johtaminen on ammattijohtamista. Ammattimaiseen johtamiseen tarvitaan systemaattinen ja laadukas koulutus sekä johtamisen rakenne. Rehtorilla voi toimia esimiehenä jopa 50 opettajalle, jolloin aikaa strategiseen ja pedagogiseen johtamiseen ei jää.

2. **Oppilaiden hyvinvointi:** Koulujen tulisi voida panostaa oppilaiden psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin.

    - Oppilashuollon henkilöstön siirtyminen hyvinvointialueille on vaikeuttanut koulun arjessa tapahtuvaa oppilashuoltotyötä ja henkilöstön saatavuutta ja tätä kautta tuki on heikentynyt.

    - Lisäksi opettajien valtaoikeuksia poistaa häiritsevä oppilas luokasta tulisi selkeyttää. Lähtökohtana pitäisi olla se, että oppilaalla **ei ole oikeutta häiritä** muiden opiskelua. On korostettava myös oppilaan velvollisuuksia. Välillä tuntuu, että korostetaan liikaa sen muita häiritsevän oppilaan oikeuksia ja tämä estää muilta oikeuden rauhalliseen koulupäivään.

3. **Vaativinta tukea tarvitsevien oppilaiden riittävä tuki:** Koulutusjärjestelmän on eri puolilla Suomea taattava kotikunnan tuki vaativimpia erityistarpeita tarvitseville oppilaille.
    - Tämä tarkoittaa esim. tukea lähikouluille vakavimpiin tuen muotoihin erikoistuneita erityisopettajilta (esim. konsultatiivinen sairaalaopetus), riittävää koulun tason tukihenkilöstöä sekä erikseen vaativimpaan tukeen kohdennettuja resursseja.

    - Esimerkkinä vaativimmista erityistarpeita omaavista oppilaista ovat ne, joiden integroituminen kaikille yhteiseen kouluun ei tukitoimista huolimatta ole mahdollista: rikoksillaan tai päihteillä vakavasti oireilevat oppilaat, vaativaa psykiatrista hoitoa ahdistuneisuuden, itsetuhoisuuden tai hallitsemattoman väkivaltaisuuden omaavat lapset ja nuoret.

4. **Kotien ja koulujen yhteistyö:** Vanhempien ja koulujen välinen yhteistyö on tärkeää. Yhteistyöllä voidaan tukea oppilaiden oppimista ja hyvinvointia. Koulu ei voi vastata

kaikkiin yhteiskunnallisten haasteiden mukana tuomiin ongelmiin yksin vaan tarvitaan vahvaa yhteistyötä.

- Vanhempien vastuuta lasten ja nuorten koulunkäynnistä ja kasvatustyöstä sekä käyttäytymisestä tulisi korostaa nykyistä enemmän. Nyt koululle sysätään liikaa sellaisia kasvatustehtäviä, jotka kuuluisivat oppilaan vanhemmille.
- Vanhempien tulee näyttää esimerkkiä: lukea lapsille, myöhemmin kannustaa lukemaan ja omalla esimerkillään ohjata lukemisen pariin, näyttää mallia, että tietokonetta voi käyttää oppimisen välineenä eikä viihteenä. Sama koskee tietysti myös terveellistä ravintoa ja liikuntaa. Näitä kolmea peruspilaria tulisi jokaisen vanhemman kyetä ylläpitämään ja näin tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä.

- Osallisuuden vahvistaminen: Oppilaiden ja huoltajien osallisuus on keskeistä opetusjärjestelyiden onnistumiseksi ja koulumotivaation ylläpitämiseksi. Tähän kytkeytyy myös kulttuurinen osaaminen.

Lopuksi

Oppimistulosten vaatimustasoa on yhtenäistettävä vielä nykyistä selkeämmin, että arviointi olisi oikeasti yhteismitallista ja tasapuolista eri kouluissa. Yhtenä ratkaisuna voisi olla pakolliset yhdenmukaiset päättökokeet peruskoulun päättöluokalla keskeisimmissä aineissa.

Hallitus on lisäämässä koulupäivien pituutta perusopetuksessa. Tämä on oikea suunta. Opetuksen lisääminen on matematiikan, äidinkielen ja ruotsin kielessä tärkeää. Pitäisikö vielä lisätä 1-2 tuntia valinnaisaineiden määrää, jotta oppilas voisi yläkoulussa opiskella lisää itseään kiinnostavia tai itselleen vahvoja oppiaineita?

Oppimistulosten lasku on tapahtunut viimeisen 20 vuoden aikana tasaisesti. Pitkän aikavälin aikana syntyneiden oppimistulosten laskuun vaikuttaneiden tekijöiden korjaamiseen tarvitaan aikaa, pitkäjänteisyyttä ja tutkimukseen perustuvaa tietoa, jota tällä hetkellä on niukasti.

Se. mitä ei tarvita, on lyhyen aikavälin reagointi median esille nostamiin triviaaleihin tietoihin. Yhteiskunta on valtavan teknologisen muutoksen keskellä. Neljäs teollinen vallankumous, digitalisaatio, etenee huimaa vauhtia. Pisaan liittyvän tutkimuksen*) mukaan kokeisiin osallistuneista kouluista jossain määrin heikompia tuloksia saivat koulut, joissa kiellettiin älylaitteen käyttäminen koulupäivän aikana. Kun jotain uudistetaan, siihen tulee kytkeä tutkimus, jotta voidaan analysoida paremmin uudistusten vaikutuksia.

Anne Onnela

johtava rehtori

Lapin yliopiston harjoittelukoulu

anne.onnela@ulapland.fi

puh +358 406 598 051

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND
Harjoittelukoulu
Teacher Training School

*) https://www.bera.ac.uk/blog/mobile-phone-bans-in-schools-impact-on-achievement